

1965 г.
ЯНВАРЬ
17
ВОСКРЕСЕНЬЕ
№ 13 (6032)

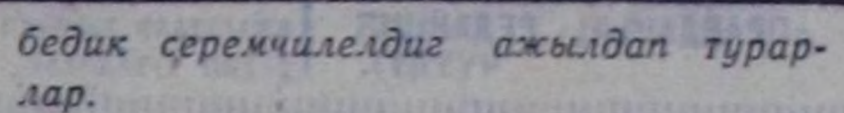
Өртээ 2 көп.

ЧАРЫШТЫҢ ТУГУН БЕДИК ТУДААЛ

Чарышлар чарыштан чорлугатан
түрлөр, хонгута, он хонгута, айла,
көрталда акайдын түнөөлөрүн
догтамал түгалажыр, чөтөөстөрүн
чайлаңдырыпте бөттүт хөмчөөлөрүн
алыр хөрек.

Хууда үгөөр, чөкөктөн жүжү ча-
рышка узут күш болу. Коммуни-
стерин болгаш комсомолчуларын
тууа чөп—чаржын түрөөлөрүн
муңку охтуру ол.

Чарыштан тутун улам белик кө-
дүтү, ботү күштерин социалист
хууэлгелерин күтсөдирине!

ЧУРУКТА: Кыргыз Чолдак-оол ка-
дайы-биле.

Фото С. Феоктистович.

Хоорайныг автоажыл-агыйларынга
Коммунал ажил-агый министрствозуну,
АТК-зыныг коллективини,
к ы й г ы р ы ы

Пландан ажыр 2400 тонна чүскүтү сөөртүр;
Чүск эргилдизинин талазы-бил пландан ажыр 66000 тонна-километрнин артер;
Чайгас ажылчыннын бүдүрүп үндүрүшкүмүн плаига удуз 8 хуу бедилер;
Даньыда чүск автомашинна санынга тонна бүдүрүшүн бүдүрүп үндүрүшкүмүн плаига удуз 5 хуу бедилер;
Бир тонна-километрния ботумезин 0,9 копейке чыгедилер;
8000 литр кызар-чаар матернады камнал алыр;
Озал-ондалк чокка ажылдаары

Кызыл хоорай, 1965 чылдын январь 14.

Кызыл хоорай. 1965 чылдын январь 14.

Кичик чадан джакарда болон
СРЗ-ын Дээд Сөлийн
Эзэмийн шийтгэлсэринг сурх
Элэгс шахта эргэлсидин
Чингары болгаш инженер-тех-
аг аймакчаллары, аймакын кон-
спутаттарынын район, хоорай,
болгаш суур Советтеринг ам
сонгулда хүнүнг адалар бол
ин социалистг чарышка кириш-
тин база боттарынын бар арга-
салга көргөш, моон аадаанда
хүсүк үхүзгөсөргө ба тур-
чмакын баштайгы кварталында
продукция бүдүсирини, пла-

даниас. Күш-ажылы эргөжөм чутула
дусталг чылдыр көөр. Камилгалар,
бүдүрүтүм аймакдар, чөс тесни-
калар чуткулдуг шигиндиз алып, бу-
гу-ле мураккач чүдүдери адалым
аймгалар. Техниканын айым чок
чорунуун бүдүм сагымы дээш
коллективтин оймэ харысалгалыг
болур. Аймаклар-чурталгага моон
аадаанда дүрүмдери сагымы:
Чангыз — шүптүзү, шүптүзү —
чангызы дээш!
Чангыз чалгага—бүгү бригадаын дү-
жаргалды!
Чангыс, промга — бүгүлөс тоо

[illegible]

жылдын башындагы айларда үзүр-
жылдын буудурукчулугун 1 хуу
тымар;
тн телевизиянын фондузунун та-
биле чижек камнаганын 0,5 му
туңге чсаир;
рубльдин бараанын продук-
тура чаргыдала планга узур 2
ке чынгаир;
токтарда бар зериглерин кам-
дилеп, чөп ажыгаларынын ку-
ле, а ол шыкш куш-ажылды
заастарын экижидеринин ачы-

бис. Боттарыныстың буудурун
кавалфикацияныстың чайлыс,
бек бедеринин хүлүмип албашан,
чыншарын хүлүмип даштн капын үндү-
рини, чурттаакчаларын чүгөс экн
сортулук чөмү даш-биле хандыра-
рын чадал алыр бис.

Ажылчы чоинарынн чер-чер Совет-
терине сонгулда хүүн телегини ут-
кууру азш социалисттик хүдээтегер-
ни аларыне, индыг социалисттик
чарышка киржириче Кызылдан болгаш
буз республиканын улестүрү бузу
оңдо долоюн, коллектатүрүн мчау

бир тонна хөмүр ашты казып
ынын бот.үнезин 3 көпеекке
ирин чедип алып.

САРЛЫК АЖЫЛЫН ХӨГЖҮДЕР

Сарлык дээрге база-ла улуг ажык-тыг мал болур. Барыны-хемчик районун барык бүгү ажыл-агыйларында сарлык фермазы бар. Бүгү фермалар орулгалыг ажылап турар. Ынчалза-даа ажыл-агыйларда төрүүр сарлыктын саны өсөт. Чүл диез районда 7226 баш сарлыктын иштине кыс сарлык 2981 баш.

Мурнула сарлыктын өстүреринче шоолуг кичээлге салбайн, фермаларда сарлыктын шынарын тодаралып жөрбей турганын оларнын баш саны чыл бүрүдө өсөжөп турган.

Сөөлү үедө ажыл-агыйларнын ууртукчулары, тускай эртемнигерлер бо малды өстүреринин ажыктын биле бергенер. Кыжын соок 40—50 градус болу бээр болгаш бейик даярдыг, хаалыг бистин бойдуз байдалыныска сарлык кончук таарып, чыл дургузунда дагылаа өстүрүп болгаш сийен, сийос-биле база өскө-даа чөмөр биле немелде чөмөрлөтө негетинмес. Оон ийай сарлыктын дугу анаа инек дег эвес, узун семтер болганы-биле кыжын чымыг кажаа база негесөс. Ынчангаш сарлыктын ажапч тударына шоолуг чарыгдал үнөс. Ылангыч сагбас сарлыктын хайгаарап көөр каларчыларнын төлө-виринден өскө чарыгдал чок.

Саар сарлыктар чылда ортумаа-биле 8—10 болгаш оон-даа хей хуу үскүр 400—500 литр сүтү бээр. Сарлыктар эки шынарлыг ээти, дүктү база бээр, а дагыг чөмөрлөтө мал чынарнын ийай-бээр көжөрлөтө сарлыктын чүдүртүр-даа, мунар-даа болгай.

Бистин районун «Большевик» колхозу ССРЭ-нин улус ажыл-агыйнын чедишкенин дегелде-зинин сарлык ажылынын талазы-биле ийи дапкыр киржикчин болур.

Оон эр сарлыктын ийи катап дегелгеже апарган болгаш анаа коммисиянын бедик үнелешкенин алган. Ол дугайында колхоз улус ажыл-агыйнын чедишкенин дегелдезинин киржикчинин медалын алган.

Районун бүгү ажыл-агыйлары сарлык ажылынан хей орулгаларын ап турар. Чижээ, «Малчын» колхозта мыймыг бода малда чүгле сарлыкты өстүрүп турар. Чүге диез чамыктык улуг хаттыг, агаарнын байлалы дыкка өскөдөн чиркинип, бедик дагыг, мал чөмөр биле бейик болгаш тарып өстүрер чөмөр барык чок чыгып байдалга чүгле сарлыкты өстүрүп таарымчалыг. Ол ажыл-агыйга 1957 чылда 1941 баш сарлык турган болза, ам үедө 3246 баш четкен. Оон иштине төрүүр сарлык 981 баш. Ол база-ла өсөш хууну өлөп турар. Колхоз 1963 чылда сарлыктын 360 тонна сүтү сагаш, оон 237 тонназын күрүгө саткан. 724 тонна сарлык ээлин. 800 кг сарлык дугун база саткан. 1964 чылда сарлык ажылынан нитири-биле 108,017 рубль колхозка кирген болгаш центнер сүтүн - бот-үнеси 13 рубль, ээтин - 26 рубль болган. Саткан малдын ортумак дигиг дегизин 180 кг болган, төрүүр 100 сарлыкка онааштыр 93 бызаа алган чөмөр багыт эвес түнөп болур.

СЭКП кижигүнү М. Көже сарлык каларчыларга 1953 чылдан бээр ажылдап, чыл бүрү эки көргүзүлгө-рин чеди ап келген. 1964 чылда оон кадалында төрүүр сарлыктардан 100 башка онааштыр 94 бызаа алдыган. Ол болууну ажылында чаа мунарчы тудурган ажылдап турар. Казан апрель, май айларга сарлык-тар оолдай бергенде, баштай 10—15 хунерде бызааларын илер-биле ка-

ды тургузар. Ол үедө бызаалар илеринин азын ийи, дүргөн бижы-ган, азыгга бедик таварышпас.

Эрткен чылын колхоз күрүгө 281 тонна сүт сазар планын 334 тонна кылдыр ажыр куусеткен. Бодунга бижыгалаан сарлык бүрүзүндө 360 литр сүт саар планыг тургаш, саан-чылар С. Долгар 488, Д. Удук 475, Х. Кара-жыс 411 литр сүтү сагган-нар. Сүтүнү үскүрү 8—12 хуу болган.

Ам үедө колхозтун сарлыктын 16 кезек чөмөр ажап турар. Төрөп аайы-биле малды өстүрбөс дээш, сарлык бугаларын фермалар аразын-га солутуруп турар. Чижээ, Мөгөн-Бүрөн бажинда ферманын бугалын Тоолалыгже, Барлык деп чөмөр ферманын бугалын Шегетейге солут-турган. Оон ужурунда чаш төлдү ап турары хей болгаш түс черин байдалында шыдамык, бижыг туруп-тут бызаалар азынып турар. Бо колхозта чүдүрүлгө болгаш сөөртүгө-ге эр сарлыктын ажылдап турар.

Ол колхозта Тыва АССР-нин Дээди Советинин депутаты, зоотехник Д. Доскар сарлык талазы-биле укаа-жыдыла ажылыгче улуг кичээлге-ни салып турар. Ол ажыл-агый сарлык бугаларын өскө ажыл-агыйларга берип турар. Моон соогаар чыл бүрү 100—150 баш ур-уксаалыг буга-жыгаштарын өскө ажыл-агыйларга сазары-биле өстүрүп болур.

Ажыл-агыйларын ууртукчулары болгаш тускай эртемнигерлер мал ажылынын бо адырыгче чогуур ки-чөөлгөин салып, сарлык ажылыгчы улуг фермаларын тургузуп, хей орул-галыг болууну чеди апкыр эртемжон чүгүлө.

Барыны-хемчик районун кол мал эчизи.

Н. ГОНДИН.

М. МАМАДОВ.

ЧЕДИ ЧЫЛ ПЛАНЫ КУУСЕТТИНГЕН

НИЕВ. Кылымал волонкнон комбинаты чеди чыл планын хуусаа бетинде куусеткен дугайын рапорттаан. Графити ырам мунардап ажылдап турар илериниң разведчиктери ол чедишкенигге улуг салышкыны кириген.

Чылары комсомолчулар (салагай талазындан өң талазынче) Анна Круж, Станислава Глушенко биле Татьяна Пятан.

Фото Ю. МОСЕНЖИНИИ.

СЭТА-нын фотохрониказы.

Чурумчутса чогуур

— Урде манаднар бе?
— Ийе, чартык шак хире болду.
— Бистин автобустус чөмөр бо өйдө мындыг-ла болгай. Та чүзү кан-чап барган чүве ийик.

Мындыг ийиктиг чугааларын Кы-зыл хоорайнын Кочетов кудумчу-зун автобус доктар чөмөрлөтө диг-нап болур. Ол кижилер кудумчу-зун өөрү-куду алыз көргүзүп автобус кел-дирин четкиппей манап туралар. Оларнын аразында чаш уруларын тутуш, четкен ада-нелер база хей. Ол бола, Енисейин оң талазы эр-тин чурттакчылары-дыр.

Оң талазы эртин чурттакчыла-рын хандылары-биле дөрт автобус чөмөр турар. Олар чамдыкта ийи-даа алаар-ла. Оон чылдагыны билдирмес. Ол автобустар № 3 АК-дан «ВОС-ТОК» кинотеатрга чедир маршрут-тут, тускай график бугаар чөмөр тур-галар. Оларнын доктар чөмөр кел-дирин аразында шагыч 10—15 минута кылдыр докталдып каан. Мында-ла-а ол график куусеттинмейн турар. Чо-лаачылар графиктен озаалап-даа, мунар-даа чөмөр-ла турар. Ийчан-

гаш оларнын маршрутуну шагы буга-лаш, чоңуу ур шактарда манадып турар. Бо мындыг байдал ылангыч ажыл шагы докталар соонда хей бооп, кижилер чартык шак, ха-рып-даа оон-даа ур үе иштине авто-бус манаар ужурга таварышкылар. Ажыкчы чоң ажыл шагын таптыг-ла доктуп, ала-орангыч чанып турар өйдө чөмөрлөтө чамдыгымыз не-жээки чөмөр чир дөш чөмөр базар. Автобус ол өйдө анаа турар. Оон-ла

чоңуну бо хайым өйдөндө өскө чай-лыг үедө ону таарыштырып чүге бодавасыл? Кижилер болаар, харын-на кижилерин ажылыг чөмөр, ажалдан чанып турар уелеринде хоорай иш-тинге автобустарын ийи-бээр ма-наарын график шыгымы сагып болуу дег. Чоңуну бо чөмөр негелде-зин Кызыл чыгыштар АТК-ын ууртукчулары кичээлге ал-байн турар. А. ЧЫЛБАН-ОЛ.

ДУЗАЛААР ХЕРЕК

Чөөн-Хемчик районун «Сүт-Хөл» совхозунун Бора-Тайга салбырынга аныктарын кечээки совхозунын консулпунктузун организаастаан. Консулпунктузун ажылы багыт, салбырда болгаш фермаларда, бри-гадахтарда ажылдап турар анык-тарын өөредилгеге алууда-биле ха-ра турлаан. Өөренип бооп аттарын бижидип алган аныктарын тала-зында база чөмөр бар, чу-дээр консулпунктузга келбес, ки-чөөлөрүн чылдаган чокка үзөр.

башкыларын берген оналгазын куусеттес чөмөр хей. Моон тү-нөдө дузаа чогуур заветтар ам-даа дузаалыгмаан. Консулпунктузун ажылы эки-жидер дөш, мында бижыгдалгыгаш башкылар, совхозта партия болгаш комсомол организаацияларын му-нунга чөмөр негелдери тургу-зарга, дуза көргүспей келгени чет-пес.

В. НАЗЫН-ОЛ.

башкы.

Өөрүшкүм илерели

Назыл кыраан волонкочу ара-мен, мурунда чылдарда азыр-ар-жып чорбаан мен, мында-ла-а эр-тен чылдын май айын баштайгы чартында көзөгө өлөмгө дегир-геш, Кызылда барык-ла меделер чок чыгып келген мен.

Хоорайга огул бажынынга ме-ни чедирип келир билек-ле, эчки Куулар Доржуну чапан келдирген. Ол мээ аарымын ол-ла дораан тодараткаш, тубиспансерже чөмөр-кан. Анаа мени эпиг, эвелеп ху-дөп алгаш, өмнөп эгелден. Барык уш айлар дургузунда ол эчки Яков Ксенофонтович Крестяников, мени өмнөп турган эчки Андрей Василье-вич Аняев олар мээ амы-тымын-ны камгалат чалыр дөш бугу-де ар-га хемчеглерин алганын түнө-лүндө, шуут-ла калык кижилер болуп үндүм. Оон ийи ол өмнөпгө эчки сестралы турганын база чөмөр ажап-дежөп турганын база чөмөр утпас мен. Чөмөр дөрт харлыг мен, совет эчилерим ачылыг, канча-лык кылдыр өмнөп алгаш, харын-даа аныксыг бергенгиз кылдыр сагындыр аларым.

Мынчангаш мээ калым дөш ол берге өйдө ажаллап турган бугу-де эчкилерге болгаш сестраларга өө-рөн сеткилин бо солуну лам-чыштыр илереп тур мен.

О. БЕГЗИ.

Талы районун «Коммунизм» колхозун колхозчуу.

Чаңгыс школага 18 чылда

Чаңгыс албан организаация че-ринге азы бугурулгеге ур чылдарда ажаллап деп чүве мындыг-ла амыр эвес болгай. Күш-ажылы кижилер болуш ажаллап турган чөмөр ху-дөп келген, оналган ажыл-а-роон ак сеткилдиг болгаш талептиг куусетип турарга, чаңгыс ажалга ур үедө доктал бээр. Ол дээрге ба-гай эвес чачыл. Чөөн-Хемчикте Бажын-Алаак 8 чыл школанын ажалынын, айт ажалынын Монгуш Дүмөн-оол он сес чыл дургузунда ол ажалга туруп келген.

Эвелеп азында, өт-хемчегинге Монгуш кончук камныг. Ур болгаш эки ажалында дөш ону школа ди-рекцияны кат катп өртөткит чүд-дөр-биле шаппап келген. Даныр-ган ажал-хемчегин ол чогуур үеинде хуусетип турар. Дүмөн-оол — сес уруларын алаан. Оон уруларын өөредилгеге эки.

М. ӨРҮМЧУ.

СОЛУН УЖУРАЖЫШКЫН

ССРЭ-нин Дээди Советинин депу-тады Василий Саммаевич Тамдын-оол Тоора-Хем болгаш Салдан суурларда чурттап турар сонгучулары-биле ужуражышкын кылган.

ССРЭ-нин Дээди Советинин бешки сессиязын түнөлдөрүнүн база бо-дунун депутат ажал-чорудалгызын

дугайын сонгучуларга ол чугаалап берген.

Чоңуну бот-тыныгыр уран чүдүн сайыралыгына идеикелгиз киржи-лген дөш РСФСР-нин Култура ми-нистерствоу эш В. С. Тамдын-оол-ду Хундүүл бижик-биле шаңнаан.

Райкуускомуну култура кидизинин эрелгечизи эш Иванков эш бижик-ти эш В. С. Тамдын-оолду бодунга тыспыра, хуралдын киржикчилери ону адыш чаксажыны-биле дет-кээр.

О. СИРИН-ОЛ.

ИЙИ ХОНУКТУҢ СЕМИНАРЫ

СЭКП-нин Улуг-Хем партия рай-кому чоокта чаа районда партия эге организаацияларын секретарынын ийи хонуктуг семинарын эрттир-ген.

Семинарнын киржикчилери пар-тиянын иштети организаастыг, масса-политиктиг ажылдарын темала-рынга лекцияларын дыңнаан болгаш

дуржулга солукшан. Анаа делегет байдалыг дугайында лекция база болган.

С. ДОНГАН.

ЯНЗЫ БУРУ

Дортикос совет төлөөлөрүн хүлээп алган

ГАВАНА. (СЭТА). Куш-ажыл министерствоууну чаалаан-биле Кубада чөмөр, парламента чаш чүддер агентилеин баш-тар черинин даргасы Б. С. Буркова баштаган совет төлөөлөрүн, а ол ышкаш РСФСР-нин соиал хандыралта министри Л. П. Лыков-а Куба Республиканын президентин Освальдо Дортикос хүлээп ал-ган.

Куба революциянын ады чыл өө-биле болгаш эгелден чаа чыл-биле холбаштыр, СЭКП-нин база Совет чазактын ууртукчуларын-дан байыр чедиришкенин төлөткөн башкы Б. С. Буркова Освальдо Дортикоска, премьер-министр Фидель Кастрога, чазактын кежигү-неринге болгаш бүгү чоңууга дамчыткан.

Чүрктин ханымзында байыр чедиришкенин совет улуска, пар-тиянын болгаш чазактын ууртукчуларына база иштер Л. И. Бреж-невке, А. И. Микоянга, А. Н. Косигинге хуузууда дамчыларын Дорти-кос түнөлдө дилээ.

Делегет уаустарын наймаларын Куба институтунун директору Масола болгаш ССРЭ-нин Куба Республикада эчизи А. И. Алекс-сеев бөсөдө киришкен.

Герман Демократтыг Республика. Ростоктун «Нептун-верфт» деп верфин чаа сериянын кораблдерин кылдырыч киришкен. Баш-гайгы судноу—экидирип чорур краны (чурукта) ГДР-нин эң улуг чалгычы Совет Эвелелгиче чорудары-биле кылп турар. АДН-СЭТА-нын фотоу.

Тиилелге дээш туяулуга чедир демисейир

МОГАДИШО. СЭТА-нын кор-респондентизи А. Осиповтун да-мчыдып турары болза:

— Африкада колонизациянын сөө-гу бижыгдал чөмөрлөтө бирээш, — Француз Сомалинни чоңу хоста-ла дээш эрес-дидим демиселди ти-илелгиз туяулуга чедир үргүлчү-лээр апаар деп, француз Сомалин хостаарын фронтунун чигинге секретары Абдулкарим Ардей СЭТА-нын корреспондентизинге мелег-лээр.

Депшигелгиз бүгү кижилер төрө-лгөтө колониализм чангыс эс-сет-чил-биле буруу шапкан турбуге, Франция бодуну колониязынга дараалалыг чүдөк-бугаар өзү-чү-рү-м бижыгдалган бар шаа-биле оралжылап турар деп, Ардей он-за-лап демелгез. Африка чурттар-нын талазында ол ышкаш деле-гейин демократтыг хей-ниги-зини анык-дуума дөмөткөс демис-селге бисти сорук кирип турар деп, Ардей мелегелз. Колони-ализмге уур демиселге силерин улуг чуртууларын ойнап турар ол улуг ролюн мен оналлап демел-гээр болай-дыр мен деп, ол чуга-лаан. Совет Эвелелгиче бугу-ле хо-орайны уаустарын илелгиз эви-лелчиз кылдыр бодун көргүскөн.

БЫЖЫГ ШИИТПИРАЛИИ

Индонезиянын президентин Су-карно Индонезиянын эң улуг пар-тиялары — национал, мусульман-партияларын болгаш Коммунист-тик партиянын ууртукчулары-биле ужурашкан. Малайзияда англи шериглерин мөөнөзүн күштел-дирген дугайында айтырлыг чуга-лажыг көргөн. Англи шеригле-рин мында мөөнөп турар чорук Ин-донезия Республиканын айыл чок болгаш национал хамаарышпас чо-

руунга аймылды тургузуп турар. Индонезиянын депшигелгиз күш-тери чурттуг национал чангыс эвин бижыгдалгы-биле бугу-ле күжө-нишкенин салыр дээрзин пар-тияларын ууртукчулары прези-дентке буюрду. Индонезияга хамаарыштыр колонизаторларнын агрессия бодаларын индонезия улус үзе шаар деп бижыг буюр-лу, олар база илелгелз.

(СЭТА).

Конгонун патриоттары демиселин үргүлчүлөп турар

Конгонун тура халыкчы күш-тери Чомбени шериглеринге уурдалышкыны үргүлчүлөп турар. Букува районга патриот-тарнын орталары-биле конго на-ционал шеригин аразында шы-гымы үскүлөжүшкүн болган.

Чуртун чоң таламы даг-

дыг райондарында чөмөктөп тура халыкчыларын улуг күштери мөөнөттинин турар дээрзин Кон-го национал шеригин штабы дыңнадып турар. Ол районда ча-зак шериглери «ашталгаан» шаажылаа хемчеглерин чорудуп турар.

ИСПАН ШААЖЫЛАКЧЫЛАРГА НЕМЕЛЕД КҮШТЕРИ ЧОРУДАР

Франкочу өзү-чүрүм экватор Гвинеяге шеригин хей немелде күштерин чорудар деп турар, мы-чангаш ол африка девискээрге Испаниянын колонизация шериг-лери күштелдирип турар. Ам бо үедө экватор Гвинеяда 12000 испан колонизация ше-

риглер туруп турар болгаш дык хей сангыг шериг техниказы бар. Франкочу өзү-чүрүм бо африка девискээрге шериг күчүзүн көрү-лдерин үргүлчүлөп, ону нацио-нал хостагалыг шижээкчилик базарында ажылап турар.

(СЭТА).

Я. МАКАРЕНКО.

Баршава хоорай.

ШЫН-КУ АРЫН

1965 ч. январь 17.

ЧЕЧЕН ЧОГААЛ УРАН ЧУВУ

Силернин уругларынарга

Санданнын саралазы

Өг-бүдөнүн эр азы чок турган. Сандан нешклер ийилген-не чурт-тап чоран улус ийин.

Оон азын билес мен. Бистин черин чогу улуг уласту хундулааш, оларын адын адаас, а уругларын адааш, оон «адазы» азы «нези» джир улус. Ынчангаш ол кадынын чүгөс «Санданнын нези» дээрин билер мен. Сандан дээрде база-ла азын ышак аажок кызылгыр арын-ныт, эринери эр кижилерини ышак кылын энес, эс-ле чуга, шоолуг чүс мыттаас, перук оол турган.

Оларын эмдик, кырган бора безинден өскө кара чангыс азы бар. Чес, кудуру чогулбай кара, дегем хөрөктүг, уулу дурттуг, даван-нары анык сыннын дег, уулу бол-гаш дорт, хамыламын турар сүүр кулактарын сараа аш турган. Согуу кожунуларын кадым-даа улуг байырлаарында дүктүг да-ванын амытаны мурунга кире-бей турган аш-ла болгай. Чече-даа аш чарыштырга, хамыктын мурунда оранчок куталып келер. Халыктын анык кодыннын дег, дорт даваннары бөлүк-бөлүк дүшкү-лөш, согуналдыр шурал маанар. Бичежес инек-хараганында-да, ба-рыктыг буга сумунарында-да дегес ажа халык бээр, бейн аана ман-даа оожуматпас аш. Талыгыр ырак черден кара шаар хей аш-тарын эрте манкап келген хирезин-де, Саралазы манн бичи-даа су-лараван болур.

Кижинин чангыс азы болганда, аяла-ла дарган чорур харык кайда боор, уругула шапактаа, тергелээр, тараа тарын аш чүс. Андазыны кылашпай турду чүс дээр сен. Са-саталарынын таарып каадым дес-ки болгаш семдер дүктери аштын эзинин дүргөн кылашына салаа-дыржып чорур, бир хун ийи-чү ашты тургузар. Оон андазынын ту-кан кижин кылын шошук-биле чо-руур, ычкангаш бир кижин шан та-раа шолуге адым-чед даганым чепсей-не көк сүт дүжөр.

Чугае элери Сандан нешклерге өргөткөт энес, а бугу-ле кожун, су-музу-биле Саралазы тамыс киж-и-даа чок, оюну чогу шурт чараш-тыр, магдааар. «Хендерегнин Хуау-Саралазы аар! Кандыг бе-нич куну иргэ!» джир турган. Шаа шыраак маалды улус нешк-лерин Саралазын эзөөс аскыр өөр чыгы чыгы-биле бейн салдып ча-дашкан, Сараа элериңе ол хире өргөткөт аш турган.

Ала-чурттуң Улуг дайын эгелеш. Фашизмдин чылаша шаар демсел-е тыва чоң чузун-даа харам чокка өргүп турган үе ол.

Ийн Хендерег бейдиринге хову дег улуг чыгы кажазыа туткаш, чоңуну Кызыл Шеригте дузалачык кылдыр чоруткан эң тырын дээр, шымыраа аштыры ышакш чараш аштырын мыгырт кылдыр кажаз-лапкан турган.

Дузалачык хавырылазынын ийн-ги хунуна-де Сандан нези Шог-жаннар тайгага одалап чоран чү-гүрк Саралазын аш дилеш улус-ка чагып тургаш, туттуруп эккел-ген.

Күжүр чүгүрк Сараа дээрде Сандан сугуна бора бүдүн өөнү даштында сывыра тырттып каадым узун ак багалааш, челишкен хул-бус дег чаалаа-шылгаш алган, мий кулаа сүрөндиржип, бажы саал турар чоран.

Мен доран-на ол өгге маннап чед берим.

Божуу ченинип ал, Сандан! Оор бугу-биле халааш дайын эс-лекчилер деп чүс көчүр кара са-гышты, каржы-лошкун боор чор. Халын элүнү сөөрткен калчаа дайын амытаныч, төрөс чөчө араатанып шурал турда, кончу ашты баглап алгаш, чүчү бодал, сагыш амыр орап бис. Ол аштар хулаап ал турар командирлер чо-руй баргалакта адынын дүргөн че-дир — деп, Сандан нези арай ши-рини чаны-биле чугаалап, олугуна далган каап берип тур.

Саралага бисти чавыдак ушкаш-

УРУГЛАРГА УРАН-ЧЕЧЕН ЧОГААЛДАР ДЭЭШ КОНКУРС

Совет күрүненин үндөилетинип тур-густунганындан бээр 50 чыл болганыга болгаш Владимир Ильич Ленинниң төртүтүнгенден бээр 100 чыл болганыга холбаштыр РСФСР-нин Министрлер Че-вүлелинин парлаага талазы-биле Комите-ди болгаш РСФСР-нин Чырыдышкын министрствозу уругларга эң эки уран-чечен чогаалдар дээш ийн чыл хуусаалыг конкурсту чарлаан.

Конкурсту сорулгазы болза, ниитилед-дин революстуг чаартылгаларын болгаш В. И. Ленинниң, Коммунистг партия-нын удуртулгазы-биле Россиянын ажал-чын ангызынын революстуг идеяларын хөгжүлдешин, Октябрьниң социалистг Улуг революциязынын белеткелин бол-гаш оон ниитилезин, чаа коммунистг ниитиледин тургузуушкунун болгаш оон экономиказынын, эртемдин, культуразы-нын хөгжүлдешин көргүскөн эң эки чо-гаалдарны уругларга, анык ескенге чо-гаалдып тургузары болур.

Уругларга бижээн шак ол уран-чечен чогаалдарга, коммунизм тургузуушкуну-нун бүгү-ле үе-чадаларында совет улус-тун маадырлыг чоруктарын, бистин ни-тиледин чаа кижизинин ову-хевирин, бедик моральдыг шынарларын анык номчукчулук мурунга аштыгынган ту-рар кылдыр чуруп көргүзери конкурстун сорулгасы кылдыр салдыган.

Конкурса анык-бүрү жанрларын чо-гаалдарын: романын, тоожуларын, шүлгүлдерин, шүлүктөрүн, расказтар-нын, тоолдарын, шилерин, эртем-уран-че-чен болгаш эртем-фантазиялык чогаал-дарын, «хоочун» салгалдын кижилеринин дугайында допчу намдарлыг чогаалдар-нын, документалдыг болгаш публистика-

лык чогаалдарын чорудар.

Солуннарга, журналдарга парлап каап-кан чогаалдарны конкурска кийрде-ру-кописа-биле дөмей кылдыр кийрер. ССРЭ-нин улустарынын дылынын кырын-да бижиттинген чогаалды орус дыл кы-рынга очулдуруп каан болур.

Конкурс 1965—1966 чылдарын бүгү дургузунда чоруттуннар. Конкурстун түн-нелин ийн катап үндүргенинин (чылда бир катан) соонда тус-тузуна шаанна-ларны тысыр.

Конкурстун түннелин үндүр-ГЕШ-ЛЕ (ЧЫЛ САНЫНДА) МООН АДААНДА ШАННАЛДАРНЫ ТЫП-СЫР:

Бирги шааннал 2 санныг, бирээзи-ле 1500 рубль түннүг.

Ийги шааннал 3 санныг, бирээзи-ле 1000 рубль түннүг.

Ушкү шааннал 3 санныг, бирээзи-ле 500 рубль түннүг.

Оон ангыда түннелин үндүргөн санын-да-ла 5 мактал-шаанналдар бар, оон би-рээзи-ле 200 рубль түннүг.

Конкурска кирген чогаалдарны чогаал-чылардан, критиктерден, башкылардан, библиотека ажалдакчыларындан, хей-ниити төлөзеткчилеринден тургустунган конкурс жюризи көөр.

Чогаалдарны бүгү-ле конкурстун чоруп келген үезинин дургузунда хулээп алыр: бирги ээлчээ 1965 чылдын декабрь 31-ге чедер, ийги ээлчээ — 1966 чылдын ян-вар 1-ден эгелээш 1966 чылдын декабрь 31-ге чедер.

Чогаалды моон адаанда адресче чору-дар: Москва, центр. Малый Черкасский пер., д. 1, издательство «Детская литера-тура» — «на конкурс».

АНЫЯК ШҮЛҮКЧҮДЕ

ЧОГААДЫКЧЫ БАЗЫМНАР

Тываның чогаалчыларынын 2-ги съездинге анык чогаалчыларын, шүлгүлдерин алап, оларнын чогаал-дарына принципаалдыг, бедик үнө-лөшкүниң берилген. Оларнын азы-ныга ыраккы Монгуш-Тайгада ажал-дап, чурттан чурат Салчак Молдурга-нын алап, чогаалдыг ажалыга көс-күзү-биле оон өзүп оарын съездеге дөмдөп турда, анык шүлүктүнү сөөлдөп барып, аныктарын ынак ырызы алган «Тыва фестивал-ды» деп шүлүктүн канчаар төртү-түнгенин доран-на сактып оран мен.

«Ийн Тывага магаан-ла час турган. Кызылдын паргында бойду-с отуп, көк сагаланып үнүп эгелеш. Улуг-Хем чаа тепес. Бокперг тал-дарын мотургалары халып эгелеш, а чогуларын чечектери частыгын ас-кес кырында. Паркта анык-тарын өтүтүрүп-шоору, мындын чурта-сооду димиренчиг. Ичкан чуртааканчы артында-ла таала-чыг болур чүс болгай. Мындыг өй-де, Кызылдын башкы үчилешинин сүргүтү Салчак Молдурга биске, паркта нөгөн театрын мында-ла кел-кек бөлүк чогуларал хелегезинге Тываның аныктарынын болгаш студентилеринин баштайгы фести-валыга турсаалдыг бижээн шүлүгү нөмчүп берип оран чүс.

«Тыва фестивалды» деп шүлүк баштайгы фестивалдын бүдүзүндө «Тываның аныктары» солунга пар-лаштыган. Шүлүк чырыкка көстүп келери биске, бот-тыныгын анык композитор эш Чүлүм-Сирин ааза кончуг тааржыр залганы чога-алдык болгай. Ынчангаш ол шүлүк-те:

«Шынганыс кылдыр иштен — Чыл-ла тудум, мөчөк-мөчөк. Шыналгы, бай чуртталганын Шыраймыс — чырык-чырык» — деп куплет кулактардан каажан-да чиде берес-тир. Оон бээр ам каш чылдар эрте берген. Ынчалла-даа «Тыва фестивалды» чырык турал-ларда, бригада-фермаларда, школа-ларда — Тываның булун бүрү-зүндө динимтелешкан.

Анык чогаалчы 2-ги съездеге хол куруг келбэн. Бо аразында ол, «Шуурган» деп шүлүгүлүн өзек-теш, ыныг аттыг баштайгы нөмчү-

ЫНАК ЭШКЕ

Сазу Олег Суваппитти. Аялгасы Александр Лаптанцын.

Тываар

Бо-раң булут о-рук дуг-

лап, Мун-гар-дан бол-дур-за-

гаа, Бо-гал биле ка-ды турт-

тап, Мур-ну-ку-дес көр-жүг гор

мен 6-рак мен дээш 6-на-ном-

ма, 6-на-мекээ 6-на-мом

Бораң булут орук дуглап, Мунгаралды болдура-даа, Бодал-биле нады чурттап, Мурнуку дег, көржүп чор мен.

Кожумаа: Ырак мен дээш Ындынана, Ынак мекээ Ынак чор.

Ажыл-ишке нады туржуп, Амыдырал тутпа-даа, Чылыг холун, хөглүг чакың Шынганымы дыңзыдып чор.

Кожумаа: Бодалыыс өттүр билчип,

Чоа очулгалар

Д. НАЦАГДОРЖ

ЧАЖЫТ ЫНАКШЫЛ

Көей коңун аразына Көржүвүс дугжу бээр, Ийн боттун чүрөөйдө Ийн отту кым-даа бибес. Серин кезеэ арыг киргеш, Сеткил хандыр хөөрөштүвс.

Чаныыста кызыл чечек Чааскан бисче көрүп туру. Ур-даа болбаан, ыччалла-даа, Уругула-де сактырдыр мен.

Кайда, канчап чурттан чор сен, Байраа барым саргып бээр-дир. 1930 чыл.

А. БЕГИ.

Көей коңун аразына Көржүвүс дугжу бээр, Ийн боттун чүрөөйдө Ийн отту кым-даа бибес. Серин кезеэ арыг киргеш, Сеткил хандыр хөөрөштүвс.

Чаныыста кызыл чечек Чааскан бисче көрүп туру. Ур-даа болбаан, ыччалла-даа, Уругула-де сактырдыр мен.

Кайда, канчап чурттан чор сен, Байраа барым саргып бээр-дир. 1930 чыл.

А. БЕГИ.

Көей коңун аразына Көржүвүс дугжу бээр, Ийн боттун чүрөөйдө Ийн отту кым-даа бибес. Серин кезеэ арыг киргеш, Сеткил хандыр хөөрөштүвс.

Чаныыста кызыл чечек Чааскан бисче көрүп туру. Ур-даа болбаан, ыччалла-даа, Уругула-де сактырдыр мен.

Кайда, канчап чурттан чор сен, Байраа барым саргып бээр-дир. 1930 чыл.

А. БЕГИ.

Көей коңун аразына Көржүвүс дугжу бээр, Ийн боттун чүрөөйдө Ийн отту кым-даа бибес. Серин кезеэ арыг киргеш, Сеткил хандыр хөөрөштүвс.

Чаныыста кызыл чечек Чааскан бисче көрүп туру. Ур-даа болбаан, ыччалла-даа, Уругула-де сактырдыр мен.

Кайда, канчап чурттан чор сен, Байраа барым саргып бээр-дир. 1930 чыл.

А. БЕГИ.

Көей коңун аразына Көржүвүс дугжу бээр, Ийн боттун чүрөөйдө Ийн отту кым-даа бибес. Серин кезеэ арыг киргеш, Сеткил хандыр хөөрөштүвс.

Чаныыста кызыл чечек Чааскан бисче көрүп туру. Ур-даа болбаан, ыччалла-даа, Уругула-де сактырдыр мен.

Кайда, канчап чурттан чор сен, Байраа барым саргып бээр-дир. 1930 чыл.

А. БЕГИ.

Көей коңун аразына Көржүвүс дугжу бээр, Ийн боттун чүрөөйдө Ийн отту кым-даа бибес. Серин кезеэ арыг киргеш, Сеткил хандыр хөөрөштүвс.

Чаныыста кызыл чечек Чааскан бисче көрүп туру. Ур-даа болбаан, ыччалла-даа, Уругула-де сактырдыр мен.

Кайда, канчап чурттан чор сен, Байраа барым саргып бээр-дир. 1930 чыл.

А. БЕГИ.

Көей коңун аразына Көржүвүс дугжу бээр, Ийн боттун чүрөөйдө Ийн отту кым-даа бибес. Серин кезеэ арыг киргеш, Сеткил хандыр хөөрөштүвс.

Чаныыста кызыл чечек Чааскан бисче көрүп туру. Ур-даа болбаан, ыччалла-даа, Уругула-де сактырдыр мен.

Кайда, канчап чурттан чор сен, Байраа барым саргып бээр-дир. 1930 чыл.

А. БЕГИ.

ЭН ЭКИ КОЖАМЫК ЫРЛАР ДЭЭШ КОНКУРС

Республиканың Улустун чогаалдыг бажыңы болгаш ыраажылар ниитилелинин Тыва салбыры ЭН ЭКИ КОЖАМЫК ЫР дээш конкурсту чарлаан. Конкурсту 1965 чылдын январь 20-ден апрель 30-ге чедер чорудар. Конкурстун сорулгасы бол-за, бот-тыныгы уран чүлү коллективтеринин репертуарын байыдар, хун бурунун амыдыралы-нык байлак талаларын илередиң турар ука-шы-нарлыг, чаа, чечен болгаш солун, идеялыг ука-шы-нары бедик, коммунизминин херээ дөөш туржуп турар чогаалдык чүс-ажыды алдаржыдып тур-рар, чаа кижини кижизинин улагнан, кижини ажалгырын, чараш-таагынын, оң арыг-сет-кидин иррап турар, улашпур бугурулгелерде куш-ажыдын бедик бугурукчулугу дээш чоруп турар социалистг чарыкка кижини кижизинин куш-ажыдын алдар-хундурун, мураакчы-ларын үлеер-чажээн болгаш арга-дурактазын пропагандалаарыга турсааттынган кожомык ырларын чогаалдыр болур.

Ол ышакш бистин ажал-амыдыралыыста бар чептеринин сойгалап илередиң турар, ылангыя кижилерин медресин эргини артышкынын сойгалап болгаш коммунизминин тургузуучуунун моральдыг дүртүмүрүн уурап чоруктар-биле дечи-сели күштөдиреринче улаган кожомык ырлар база конкурстун негедезинге кирер.

Конкурса чогаалчылар, композиторлар, бот-тыныгыр авторлар, литература бөлүмүнеринин кижикчилери, бот-тыныгыр уран чүлү коллек-

тивтеринин удуртукчулары, кижикчилери, хөг-жүчүлөр кижир.

Кожамыктарны солистер, дуэттер, триолар, квартеттер, ниитилер база коллективтик ырлар кылдыр бижип болур. Кожамык ырың сөзү 6—8 куплеттен хей эвес болур. Конкурстун кижикчи-лери боттарынын чогаалдарын билингир кылдыр уш чара бижээш, республиканың Улустун чогаал-дыг бажынычче чорудар.

Автор болупун фамилиязын, адын, адазынын адын, тускай эртемин, ажалдап турар черин болгаш адресин бижир. Конкурсака нелген чо-гаалдарын хулээп алыры 1965 чылдын апрель 30-де доостур. Конкурсака кирген чогаалдарын авторга дедир эгитес.

Конкурса кирген чогаалдарны республиканың Улустун чогаалдыг бажынычын уран чүлү чаву-дери көөр.

ЭН ЭКИ КОЖАМЫК ДЭЭШ ДОНТААТНАН ШАН-НАЛАР:

Бирги шааннал бир: сөзүңге 40 рубль, аял-гасын 40 рубль.

Ийги шааннал ийн: сөзүңге 30 рубль, аял-гасын 30 рубль.

Ушкү шааннал уш: сөзүңге 20 рубль, аял-гасын 20 рубль.

Беш мактал шаанналдар: сөзүңге 10 рубль, аял-гасын 10 рубль.

Эң эки болган чогаалдарын парлаага парла-рын болгаш радиога дамчыдарын сүмелээр.

Москваңың чуркчулар М. Куприянов, П. Кры-лов болгаш Н. Соколов (Кукрышкис) оларнык чуркчулар улуг суралыг болуп турар. Олар ду-лашкыныг болгаш шоодулуг чуркчуларны чур-рурун суралыг мастерлери. Оларнык поли-тиктиг карикатура чуркчулары дээш Ленинки шаңчалды тысырычче депшилди үкүдүрүп турар.

Чуркчулар ам политикте карикатуралар, шоодулуг, дулашкыныг чуркчуларны чуррурун үкүдүрүп турар.

ЧУРУКТА: Кукрышкислар боттарынык мас-теркалыында.

Фотозу Э. ВЕЗЕРИХНИИ. СЭТА-ның фото-хроникасы.

херэжнерден күрүненин башкы институтунуң библиотеа ажалдак-чыс Е. Байкара, СЭКП Кызыл хооромунуң идеология килдизинин эргелекчи П. Балуга болгаш аны-ктардан Кызылдын № 2 школының кижизиттирилчилери Монгуш Кал-дар-оол, Салчак Салымаа олар рес-публиканын спортун алдарын кам-галаар.

А. АЛЕКСЕЕВ.

РЕДАКЦИЈАНЫ АДРЕЗИ: Кызыл Шетинкя—Бравченко кулмчүз. бажы № 3. ТЕЛЕФОННАР: Редакторнун 24-63, редакторнун ораакчыларын 35-24, 25-38, партийг амырал килдизинин 23-54, харысала-лыг секретарын 23-35, идеология болгаш келээ ажал-агы килдизинин 37-13, үлетпүр килдиз-нин 22-64, чагаа, ажалчын болгаш келээ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амырал килдизинин 21-27, иштинки информация килдизинин 20-60, бухгалтерияны 31-75, корректорларын 21-47. Солун келбей барган таварылгада 32-75 телефонче долгар.

Тыва АССР-ның Министрлер Чөвүлелиниң чыныла парлаага өргөлелаян типографиязы. ТС—00313.